

Хаётнинг (яккама-якка) кураш майдонида ва жаҳон халклари орасида ислом оламининг фарсах-фарсах орқада қолганлигини баён қилишга эҳтиёж йўқдир. Биз туркистонлилар эса бошқа исломий жамиятларга нисбатан дунёи жаҳон паришонликка тушиб, йўлимиздан адашганмиз. Ажабо, бу паришонликнинг сабаби недир?

Туркистонлиларнинг аксарияти бу саволга жавоб беришда икки тоифага бўлинадилар! Миллат ва ватанлари учун қайгурган бир тоифа бу паришонликни илмсизлик ва танбаллик оқибати деб билади. Ҳақиқатан ҳам, тушқунлик ва хароблигимизнинг сабабларидан бири илмсизлик ва ҳаракатсизликдир. Лекин буларнинг ҳам асл сабаби, ана ўша тушқунлигимизнинг асосий сабабидир. Ажабо, бу сабаб нима экан? Бу масала хусусида иккинчи тоифа туркистонлиларнинг нуқтаи назарини баҳс мавзусига киритсак, уларнинг нима дейишлари маълум бўлади. Орқада қолганлигимиз хусусида бу томоннинг асосий қисми қуйидаги фикрларни келтирадилар:

1. Паришонлигимиз ва тушқунлигимизга сабаб йўқ, бу илохий хоҳишдир.
 2. Худо бу дунёни кофирлар учун жаннат, мўъминлар учун дўзах қилиб яратгандир.
 3. Қиёмат яқиндир, мусулмонлар бу дунёда аста-секин қамайиб бормокдалар.
 4. Ҳазрат Пайғамбаримиз «қулли явмин бадтар»⁶ деб айтганларидек, мусулмонларнинг қуни қундан баттар бўлиб бормокда.
- Маълумки, бу мулоҳазалар билкул пуч ва ботилдир.

Унга жавоб бериш у ёқда турсин, балки уларни эшитмоклик ўзи тўғри эмас. Банда ҳам маълум муддат халқ ва миллатнинг хароблиги сабабларини излаб топиш учун ҳар тарафга югуриб, қўп кишини сўроққа тутдим, аммо ҳеч кимдан қоникарли жавоб ола билмадим. Оқибат, биз туркистонлиларнинг мусулмонлигимиз ва муқаддас Қитобга эга эканлигимиз ва шу Қитобни ягона раҳнамоимиз деб тасдиқлашимиз хотирамга қелди. Энди шу муаззам ва муқаррам дастуруламал бўлмиш Қитобга таважжух қилишдан бошқа чора қолмади. Бу хусусда У (Қуръони қарим) бизга раҳнамолик қиладими-йўқми деб, қамоли қалб ва вужуди бебизоат ила Қуръони азим мутолаасига машғул бўлдим ва матлабимга эришдим. Қуръони қарим аввал менинг саволимга шу тариқа жавоб берди: «Албатта, неъмат берилган қавм ўзларини ўзгартирмагунларича Аллоҳ уларнинг ҳолини ўзгартирмас».

Инсоф юзасидан ислом оламига диққат билан қарасак: оз сонли араб қабилалари Расули айлайхиссалом ҳидоят қилган билан шараф тоғувчи ислом динига қириб, 23 йил мобайнида, яъни Ҳазрати набий замонларидан то Ҳазрати Умар вафотларигача бўлган муддатда дунёнинг икки йирик давлати бўлган Эрону Румни мағлуб қилдилар. Шундан бани Умайя халифалиги асригача ислом салтанати-нинг ҳудудлари Чин (Хитой)дан Хиндгача, Мисрдан Андалусиягача чўзилди. Уммавий ва аббосий халифалари Бағдоду Андалусияда ажойиб мадрасаю файзлик мактаблар очдилар. Ўз замонасининг олим ва фан арбобларини дину мазҳабига қарамай бир жойда жамладилар. Қиска вақт орасида бу икки улуг ислом пойтахтлари дунёдаги илм ва маърифат марказига айланди. Нафакат туркистонли мусулмонлар, балки фарангистонли насронийлар ҳам илм таҳсили ва билим олиб яшаш учун Бағдоду Андалусияга кела бошладилар.

Ажабо, шунча буюклик (не қолди?). Шунча азимат ва улуглик қаерга йўқолди? Нечун аҳли исломнинг дунёи жаҳон қониши илмларининг шарофати шу қадар

бахтсизлик ва жаҳолатга дучор бўлди?!

Хозир умумий ислом оламининг ахволидан ўтиб, ўзимизнинг (шу кунги) холимизни тадқиқ килсак. Бир вақтлар мамлакатимиз маданият куёшининг мабдаи, маърифат дарёсининг манбаи сифатида танилган эди. Форобийлар, Бухорийлар, Абу Али ибн Синолар, Улугбеклар мамлакатимизни жаҳон сахнасига чиқарган эдилар. Бизнинг мамлакатимиз минглаб машхур олимларни чор-атрофга стилизи бериб, кўшилларининг ҳам шарафини овоза килиб, дунёга таратган эди. Саноатимиз шу даражада эди-ки, халифалар шунча азимат ва шавкатли бўлишларига карамай, либос, кийим-кечакларини бизнинг мамлакатимиздан олиб кетардилар.

Ажабо, бу меросу саодатнинг баланд чўккисидан қандай килиб тушиб қолдик? Бу хусусда ўзимизнинг уламоларимиздан сўрасак, «қулли явмин бадтар», «бу хохиши илохий» ва «киёмат яқиндир» деган гаплардан бошқасини айтмайдилар. Лекин Куръони қаримга муружаат килсак, тўғри, яхши жавобга юзма-юз килиб, бизга уни кўрсатиб қўяди. Агар шунга ҳам қаноат килмасак, унда мана жавоби: сабаб шуки, ўтган қавмларнинг бошларига азоб юборилди. (Негаки) ҳар қавм солих амалларини ёмон одатларга алиштирар экан, Аллоҳ ўз неъматларини улардан тортиб олиб, ўрнига азоб юборар.

Хўш, ҳозир қайси далилни қабул қиламиз? Уламоларимизнинг сўзларини қабул килиб, бошимизга қелган ва қелаётган ҳар қавмнинг илохий ризо деб қетаверамизми, ё Куръони қарим фармойишларини қон қулогимиз билан эшитиб, шу бахтсизликларимизга сабаб ёмон амалларимиздан деб ҳисоблаймизми?!

Бу саволга ҳам Куръони қарим қамол қатъият ва маҳобат билан жавоб беради: «Аллоҳ одамларга зулм қилмайди, балки улар ўзлари ўзларига зулм қилувчилардандир...» «Сизларга қелган ҳар бир мусибат ўзларингизнинг носоз феълу амалларингиздандир, қуноҳларингизнинг қўпларини Аллоҳ афв этади. Агар қуноҳларингиз эвазига мусибатлар юборилса, қолингизга қойдир! Сизларнинг амалингиз туфайли бу дунё мусибатлардан қалос бўлмас эди. Сизларга Аллоҳдан ўзга қимоячи мадаққор, қалоларни даф этувчи йўқдир».

Қуноҳчи, тарих қитобларида мана бу воқеа муфасссал қелтирилган: «Уҳуд қангининг бошланишидан олдин ислом лашқари тоққа қикиб қофирларга қарши юзма-юз туриб саф турдилар, ислом аскарининг қап тарафида бир инқичқа дара (йўл) қор эди. Қазрати Расули алайҳиссалом қанг қизиган қайтда қофирлар шу дарадан қужумча даврадан тушган эмас эдилар. Қинд муқулмонлари ислом қаккойқларини қунофот ва қани Исроилнинг афсоналари эвазига фидо қилмаса, мажусийлардан ҳам баттар қолга тушмас эдилар...

Ақир инсоф ва тааммул қилиб айтиш қераққи, биз ўзимизни муқулмон деб қиламиз-у, лекин ислоҳот амрларини қўриб, қилиб туриб қўпларига амал қилмаймиз, илохий қуқмлардан қамол қебошлиқ билан қикиб қетамиз, иттиқоқимиз йўқ, тақво қилмаймиз; ўртақизда ўзаро ёрдам йўқ, қак талақини бақариш йўлида бирга қадам қосмаймиз; қирбоқўрлик қиламиз, шароб ичамиз, қийбат ва қасад қиламиз. Шарият манъ этган барқа ишларни қиламиз ва (шунинг учун ҳам) ақлоқий қазилликларга қирифтормиз.

Вужудимиздаги шунча нуқсон билан ўзимизни қомил муқулмон деб қиламиз, қиров бизни бу инсофсизликлардан манъ қилса, уни қофир деймиз. Қар нафасда 70 марта муқулмонман, деб лоф урамиз-у, қаёлимизга эса, «бир қомил муқулмонқалиқ амал қилайлик» деган ўй қелмайди.

Бир мулоқаза қилинг: муқулмон қиши Аллоҳ таолонинг яқоналиқига, анбиёларнинг

нубувватига, самовий китобларга ва киёмат кунига иймон келтирган бўлса, яъни буларнинг барчасига ишонса, биз ҳаммамиз буларнинг барига иймон келтирганмиз, дейди. Ха, биламиз, сиз буларнинг барчасига иймон келтиргансиз ва арабча «оман-ту биллохи ва малоикатиhi» (яъни Аллох ва унинг малоикаларига иймон келтирдим)ни яхши укиб тушунасиз. Ле-кин афсуслар бўлсинки, мен сизнинг иймонингиз самарасини кўрмайпман, яъни иймонингизга мувофик амал қилмайсиз. Вахоланки, хазрати Пайгамбаримиз буюрганлар: «Иймону амал бир-бири билан яқиндир (вобастадир), бири иккинчисиз тўғри бўлмайди» («Ал-жомеъ ас-сагир»-дан).

Шу масала юзасидан яна бир мисол келтирайлик. Сиз Бухорода миршаб борлигига ва унинг амрига хилоф борган ҳар бир кишини хибсга олишига шубҳасиз ишонасиз. Энди қаранг, шу миршаб «кечки вақт уйдан чиқманглар», - деб буйруқ берса, сиз мазкур ҳукмга қарши кечкурун уйдан чиқасизми ёки йўқ? Албатта, чиқмайсиз. Зеро, миршаб ва хибсхонани ҳақ деб биласиз. Ҳар ким унинг ҳукмига қарши борса, қамок жазосига муқтало бўлишига ишонасиз. Мусулмонлик лoфини уриб юрасиз-у, назарингизда, ёмон кўринган одамни қoфирликда айблайсиз. Агар Ҳақ таолога, киёматнинг ҳақлигига шу миршабга ва хибсхонага иймон келтиргандек иймон келтирсангиз, агар илохий ҳукмларга шу миршаб ва хибсхонага эътибор берганчалик эътибор қилсангиз, нега илохий амрларга хилоф иш қиласиз?!

Тарсам қараси ба Қаъба эй аъроби,
Қ-ин раҳ ки ту мерави ба Туркистон аст.

[Эй аъробий, кўрқаманки, бу йўл билан Қаъбага етмассан,
Бу сени элтаётган йўл Туркистон йўлидир!]. Банданинг бадбахтлигимиз сабабларига бағишлаб айтган шунча маърузасидан кейин мухтарам ўқувчилардан бирон фикр чиқишига шубҳа қилман. Лекин бу ҳасталиқларимизга қарши қандай чора кўриш керак? Бу ҳаробот ва жаҳлу гафлат гирдобидан ҳалос бўлиб, тараккиёт, саодат ва тинчликка эришмоқ учун нима қилмоқ керак? Бу ҳусусда ҳам қатта-қатта уламоларимиздан баъзилари «аҳли ислом бу ҳолатдан ҳалос топмайди, зеро бизнинг замон — ислом заифлашган охири замондир» деб айтадилар. Улардан гапларига далил келтиришларини сўрасак, дарҳол «қулли явмин бадтар» иборасини пеш қиладилар. Лекин биз уларнинг гапларига қулоқ солмай, масала ечи-мини Қуръони қаримдан излайлик.

«Ушбу Қуръон икки дунё саодатидан баён қилувчидир. Бу очик-ойдин Китобнинг далолат ва маъвизаларидан баҳра олганлар, ана ўшалар Аллохдан кўрқувчилардир. Сизга ҳар бир мусибат етса, ўзингизни ҳақир сананг (ҳисобланг, яъни ўзингизга ишончсизлик қилманг, беэътибор бўлманг) ва маҳзун бўлманг (хафа бўлманг), агар Аллохга иймонингиз қомил бўлса (Қуръон амрларига мувофик амал қилсангиз) икки қарра саодати аълога эришасиз». «Эй иймон келтирганлар, (менинг томонимдан) Пайгамбар келтирган ҳар бир амрни қабул қилинг ва сизларга манъ қилинган нарсаларга яқин борманг, амри илохийга хилоф иш қилишдан кўрқингки, зеро, Аллохнинг азоби қаттиқдир». Бу ояти қарималардан маълум бўладики, агарда биз Қуръон ҳукмларига амал қилсак, қаршонлик ва тарқоқликдан Аллох қисоми билан ҳалос бўламиз.

Ҳақни мухтасар қилсак, бугун бошимизга қелган қалоқат ва бадбахтликларнинг ягона сабаби шуки, ҳикматли ҳукмлардан ва Қуръон натижаларидан ўзоқлашиб қетдик. Агар биз дунё ва охирақ саодати талабидан бўлсак, барча қароли ва қасод ишларимизни бир қароқга қўйиб, қаримий қалб билан унга қутеъ бўлиб, Қуръон ҳукмларига бўйсуниб, ижтимоий ҳаётимизни шунга мувофик қарзда қартиблайлик. Банди оқининг

кучсизлиги ва бу (хабарларни) билмаганлигидан юкоридаги мақсад учун Куръон ҳукмлари ва ҳадисларни жамъ килиб, шу варақлардан бир рисола тартиб бердим. Агарчи бу рисола (менинг ожиз каламимга мансубдир) эътиборсиз бўлса ҳам, бироқ Куръон оятлари ва ҳадислардан иборатлигидан арбоби диёнат назарига тушади, деб умид килурман.

Мен танийдиганлардан баъзилари шу жойга етганда кулиб: «Сен хоҳлаганингни ёзиб, кудратинг етгунча дод-фарёд килсанг ҳам Туркистонимизда сенинг сўзларингга эътибор берадиган одам топилмайди», — дейдилар. Бу биродарларимга берадиган жавобим ҳам Куръони каримдандир: «Кофир ва гуноҳкорлар Куръони карим оятларини ўқиб, уни тушуниб, шундан кейин ҳам такаббурлик килиб, (айтилганларга) писанд килмай кулокларини қар килиб олсалар ва шу гуноҳларида (қаттиқ) туриб олсалар, хабар бергинки, эй Мухаммад, уларга шиддатли азоб бордин».

Шу билан банда (Аллоҳ, барчамизга тавфик берсин) ўз вазифамни адо этишга киришаман. Абдурауф Фитрат. "Нажот йўли" китобидан